

Dr. Szent-Györgyi Albert: AZ ISKOLAI IFJÚSÁG TESTNEVELÉSE

(Az előadás elhangzott 1930. november 22-én, Szegeden az Országos Testnevelési Kongresszuson; szövege megjelent: Testnevelés 3; 928-933, 1930, Testnevelés 10; 783-789, 1937)

Továbbá a Mester és tanítvány 2006. áprilisi számában, és a Szent Imre Gimn.. 2005/2006-os évkönyvében (rövidítve)

Hazánk ma legválságosabb óráit éli, melyekben szüksége van fiainak minden szikrányi képességére, ha nem akarja, hogy neve az élők sorából kitöröltessék. Ez a súlyos megpróbáltatás iskolarendszerünk elé is egészen új célokat, új követelményeket állít. **Az iskola, mint az ifjúság, a jövő építője és formálója döntően szól bele nemzeti létért való küzdelmünk kimenetelébe.** Ezért örömmel vettem a testnevelési kongresszus bizottságának megtisztelő felszólítását előadás tartására, mely alkalmat adott nekem arra, hogy a testnevelés kapcsán megvizsgáljam azt, hogy mai iskolarendszerünk, amely a régi jó idők öröksége, megfelel-e az új és változott idők követelményeinek? Vizsgálatom eredményét rövid szavakban bocsátva előre oda foglalhatnám össze, hogy mai iskolarendszerünk nem felel meg az idők új és súlyos követelményeinek. Ha az iskolának a testneveléshez való viszonyát akarjuk megvizsgálni, először arra a kérdésre kell felelnünk, hogy mi tulajdonképpen az iskola, mi az iskolának célja és hivatása. Engedjék meg, hogy mint egyetemi tanár ezt a kérdést a hozzám legközelebb álló intézmény, az egyetem példáján világítsam meg, kifejtvén azokat az elveket, melyek nézetem szerint minden iskolát kell, hogy irányítsanak az elemitől az egyetemig. Mi tehát az egyetem célja és hivatása? Ebben a kérdésben a vélemények különböző országokban igen eltérőek. Az egyetem, mint minden iskola, tanítványaival két dolgot tehet: taníthatja és nevelheti őket. Az európai kontinensen a legtöbb egyetemnek az a felfogása, hogy ő nem nevelő, hanem tisztán tanító intézmény, szakiskola. Ha ezt az álláspontot tesszük magunkévá, akkor nem sok mondanivalónk van a testnevelésről. Ebben az esetben az egyetem egyetlen célja, hogy a kötelező tanítási idő alatt hallgatóinak fejébe 100 vagy 200 kilónyi könyv tartalmát átpréselje, ezután ismét szabadlábba helyezvén őket. Ebben az esetben az egyetemnek csak arra kell vigyáznia, hogy hallgatóit éppen csak annyira terhelje meg, hogy ne mindjárt az egyetemen roskadjanak össze a tanítás terhe alatt. Ezt a célt mi a mai tanítási rendszer mellett már el is értük, ami a magyar nép bámulatos szívósságról tesz kétségtelen tanúbizonytságot.

Ezzel a felfogással szemben áll két nagy, ősi angol egyetem, Oxford és Cambridge. Ez a két egyetem, eltekintve tudományos kutatásaitól, elsősorban nem tanító, hanem nevelő intézet. Itt nem jogászokat, kémikusokat vagy doktorokat, hanem elsősorban embereket nevelnek. Köztudomású, hogy Anglia legkiválóbb embereinek nagyobb részét, nagy

felfedezőit, államépítőit, tudósait e két egyetemről kapja és ezért minden angol szülő, hacsak valamiképpen teheti, gyermekét e két egyetem egyikére küldi. Ha bárhol a nagy angol birodalomban felelősségteljes állás ürül meg s a pályázók között volt oxfordi vagy cambridge-i diák van, minden valószínűség szerint ez fogja megkapni a helyet, mert már eleve is majdnem bizonyos, hogy ez hivatásának az életben jól meg fog felelni. Így viseli Oxford és Cambridge a vállán az óriási angol világbirodalmat, szétküldvén fiait az állam terhének viselésére. Ha betoppanunk egy délelőtt a cambridge-i egyetemre s végiglátogatjuk a tantermeket, e nagyságnak, a két egyetem óriási nevelő erejének még az árnyékát sem találjuk. Meglepetéssel fogjuk tapasztalni, hogy az előadások későn kezdődnek, álmosan folynak és korán végződnek. Déli egy óra után már nincs is előadás. Az előadói termek nagyrészt üresek. Mi tehát Oxfordnak és Cambridge-nek a csodálatos nevelő eszköze, amellyel fél év alatt a tejfelesszájú gyermekekből férfiakat nevel, akik elég erősekké válnak arra, hogy az óriási angol birodalom terhét viseljék és annak határait napról-napra még most is tágítsák? Először jutottam közelebb a rejtély nyitjához, mikor egyszer egy diákot délután a lakásán próbáltam felkeresni. Mikor becsöngettem délután a diák lakásán, az ajtónyitó csodálkozott tudatlanságomon, mellyel a diákot délután otthon és nem a sportpályán keresem. Beültem a diák szobájába, hogy ott megvárjam. Ebben a szobában feltűnt, hogy ott minden volt: evező, hockey bot, golfütő, criquet bot stb. Csak egy dolog nem volt: tankönyv. Mikor hosszú várakozás után a diák végre hazatért, kimelegedve, kipirulva a sporttól s én az illő bemutatkozás után megkérdeztem, hogy mivel foglalkozik ő itt Cambridge-ben, a válasz az volt, hogy: "Evezek". Csodálkozott, mikor azt mondtam, hogy: "Nem úgy értem, hanem azt szeretném tudni, hogy mit hallgat?" Rövid gondolkodás után megmondotta, hogy tantárgya filozófia és pszichológia. Mikor megkérdeztem, hogy minek készül, azt felelte, hogy kimegy kereskedőnek Indiába. Miként később reájöttem, ez a kis epizód teljesen jellemző Cambridge életére. Itt a leendő kereskedőnek az egyetemen nem kettőskönyvvitelt, nem differenciál és integrálszámítást vagy nemzetgazdaságtani teóriákat tanítanak, hanem kiküldik a sportpályára és ott embert faragnak belőle. És aki először reánéz egy ilyen cambridge-i diákra, az ő duzzadó életenergiájára, érdeklődésére és tetterejére, az biztos benne, hogy ez a fiú ott kinn a messze Indiában nagyszerűen fogja megállani a maga helyét a legnehezebb körülmények között is, dacára annak, hogy nem füstöl a feje a tudománytól.

A sport, az nemcsak testnevelés, hanem a léleknek is a legerőteljesebb és legnemesebb nevelő eszköze. A sport fogalma azonban nem tévesztendő össze pusztá testi ügyességgel, a rekordhajhászással, a nyereségvadászással és a legutóbbiakkal együttjáró primadonnáskodásokkal. Az utóbbiaknak nemcsak hogy a sporthoz semmi közük, de a

sportnak egyenesen ellenségei. A sport elsősorban szellemi fogalom. Egy sportcsapat a társadalomnak kicsinyített képe, a mérkőzés az életért való nemes küzdelem szimbóluma. Itt **a játék alatt tanítja meg a sport az embert rövid idő alatt a legfontosabb polgári erényekre**: az összetartásra, az önfeláldozásra, az egyéni érdek teljes alárendelésére, a kitartásra, a tettekészségre, a gyors elhatározásra, az önálló megítélésre, az abszolút tisztességre és mindenekelőtt a "fair play", a nemes küzdelem szabályaira. Aki ezeket tudja és akiből a lélek férfiasságát, a meleg érdeklődést, az önállóságot és alkotási vágyat nem verjük ki 12 vagy 17 évi örökös magolással, ijesztgetéssel és fenyegetéssel, az meg fogja állani a helyét az életben. Azért zárja be Cambridge déli egy órákor tantermeit és nyitja meg sportpályáit.

De mi lesz ilyen körülmények között a szaktudással? Cambridge és Oxford válasza az, hogy a szaktudás fontos, illetőleg végtelenül fontos, de ha ő fiainak férfiasságot, tetterőt, alkotási vágyat, életerőt, jellemet és érdeklődést ad útravalóul, ezek a szükséges szaktudást majd odakünt az életben hamar el fogják sajátítani. Ha ellenben ezeket a tulajdonságokat a szakadatlan magolással, tanítással kiveri belőle, akkor mind e munka hiábavaló lesz, mert ezeket az illető úgylis hamar elfelejti s önálló utánpótlásra nem lesz képes. A reákont tudomány hamar le fog peregni s az illető ott fog dideregni meztelenül az életben, mint annak használhatatlan tagja.

Hogy mondókámat rövidre fogjam, **Oxford és Cambridge** titka az, hogy itt elsősorban embereket, férfiakat nevelnek, nem pedig savanyú, verejtékükben főtt filozófusokat vagy másegyebeket, s e munkájuknál **legfontosabb eszközük a sport, mely nem a szellem útján nyomja el a testet, hanem a test útján nyitja meg a lelket**.

A két egyetem élesen vonja meg a határt két célja között: nevel kis számban tudósokat s nagy számban embereket a közéletre, nem kevervén össze a kettőt, nevelve féltudóst, aki az életre alkalmatlan s a tudománynak csak a szagát ismeri. Akiket a közéletre szánt, azokat kiküldi az Isten közelébe a természetbe, ki a sportpályára s ott embert farag belőlük. Amit itt Oxford és Cambridge példáján, e szakavatott körben szeretnék hangsúlyozni, ez az, hogy a sport nemcsak a testnevelésnek, de a lélek nevelésének is leghatásosabb eszköze és minden iskolának, a legalacsonyabbtól a legmagasabbig első és szent hivatása és kötelessége a lélek nevelése, hogy fiaiból embert faragjon.

Hazánknak súlyos válságában, A mi leghatalmasabb fegyverünk a jelen körülmények között a magyar nép veleszületett jelleme és **iskoláink első és főfeladata**, hogy ezt a jellemet fejlessze, hogy **a hazának embereket neveljen, derék, tetterős embereket**. Súlyos válságunkban minden csepp akaraterőre, minden csepp jellemzilárdságra, minden csepp önállóságra, minden csepp tettekészségre szükségünk van s ezekből nem adhatunk

oda egy jottányit sem a rendhagyó igék egész tömegéért, a történelmi évszámok egész gyűjteményéért vagy a kémiai képletek legbonyolultabb halmazáért.

De ha körülnézek itthon, ha számot adok magamnak rövid tanári működésem tapasztalatairól, a legnagyobb szomorúság, a legnagyobb keserűség tölt el. Az a hallgatóság, amelyet kezem alá a középiskola küld, minden veleszületett tehetsége mellett is kevés kivétellel nemcsak tudósképzésre, de mindennemű felsőbb kiképzésre teljesen alkalmatlan.

Annak az előzetes kiképzéséről el lehet mondani a rövid orvosi jelentés szavait: "Az operáció sikerült, a beteg meghalt". A tanítás jó volt, a gyermeket megölték. Abból a 12 évi magolás és drukkolás kivert, kigyilkolt minden eredetiséget, minden érdeklődést; azt már semmi más nem érdekli, minthogy hányadik lap aljától hányadik lap tetejéig kell a leckét megtanulni, hogy a vizsgán átcsúszhasson és egyetlen vágya és reménye az, hogy megszerezvén a diplomát, valami állami álláshoz jusson és ilyen módon a saját életének a terhét és nyűgét az állam nyakába varrja. Ma nálunk minden hat éves gyermekkel az történik, ami szokott történni egy apagyilkossal, hogy elítélik 12 évi szabadságvesztésre és szigorított kényszermunkára. Az iskolában a gyermeki lélek minden erénye, a pajkosság, a vidámság, elevenség bűn. A gyermeki lélek tudásra való szomját magolással és fenyegetéssel, élettelen tanítással elégítik ki. És mikor 12 év után ilyen előkészítéssel a serdülő ifjút hozzánk küldik az egyetemre, mi azután tanítjuk, tanítjuk, tanítjuk és tanítjuk őket. És amikor azután további öt év alatt végleg megfosztottuk őket a szabad cselekvés és gondolkozás minden képességétől, akkor hirtelenül kilökjük őket az életbe és még a végén azon csodálkozunk, hogy ott nem tudnak a saját lábukon megállani és hogy ez a szegény ország nem tud a maga nyomorúságából kivergődni.

Hogy csak az lehet igazán ember, aki igazán gyermek is tudott lenni, az régi igazság. Hogy csak az egészséges ember lehet igazán hasznos tagja a társadalomnak, ahhoz kétség nem fér. És mi kikergetjük hideg, sötét téli reggelen fél hét órakor kis gyermekeinket meleg ágyukból, hogy elzavarjuk őket az iskolába, ahol mozdulatlanul, rettegetésben töltik el zsenge éveik nagy részét, ahol egészségtelen, félénk, 10 éves felnőtteket faragnak belőlük. **Úgy értesültem, hogy még mindig vannak iskolák, ahol napi öt órás tanítás folyik, ahol hetenként két tornaóra van, ahol tehát három naponta előre kell a gyermekeknek magukat kimozogogniok. Hát tudnak az urak három napra előre enni vagy aludni? Ez ami itt folyik, az ellenkezik nemcsak a fiziológia és orvostudomány, de ellenkezik az emberi józan ész legelemibb követelményeivel.** Ami pedig az öt órás oktatást illeti, én magam ugyancsak szellemi munkához szokott tudós ember vagyok, de én képtelen vagyok tovább, mint két óra hosszat előadásra figyelni, még akkor is, ha az előadás érdekes (ami pedig

előadásban ugyancsak ritka). És akkor mi 10-12 éves kis gyermekek fejének beszélünk öt óra hosszat? Én nem értek pedagógiához, de ha ez nem ellenkezik a pedagógia elveivel, úgy ezt a tudományt sem emberi lényeknek találták ki. Így uraim, nem embereket nevelünk, de lelkeket, de nemzetet gyilkolunk meg legválságosabb óráiban. Mi nem embereket nevelünk, hanem a tudálékosság mázával megkent féltudósokat, akik a közéletre alkalmatlanok s a tudományhoz nem értenek.

Az iskolának végre meg kellene értenie, hogy alá kell magát rendelnie az államcéljainak. Az államnak pedig elsősorban tetterős polgárookra van szüksége és ezeket kell az iskolának nevelnie és ez fontosabb, mint az összes rendhagyó igék, évszámok és képletek együttvéve.

Hogy az iskola mit ad a mi elvett drága kincseinkért, a kivert érdeklődésért, a megcsonkított egészségért, az elnyomott szabadságért és önállóságért, azt nekem sok érdeklődésem ellenére sem sikerült kinyomoznom. Az egyetemen a kémia tanításánál szerzett tapasztalataim mutatják, hogy a középiskolából kikerült ifjúság a természethez vagy természettudományhoz nem ért, modern nyelvet úgy, hogy egy egyszerű levelet lennének képesek megfogalmazni, vagy egy idegennel beszélni, nem tudnak. A klasszikus nyelvekből, amire a legtöbb időt fordították, annyit sem tudnak, hogy a saját passziójukra képesek lennének egy klasszikust elolvasni. Az ókor szelleme tőlük távol áll és az igazi történelemből pedig, abból, hogy az emberiség hogyan emelkedett a mai tudásának és gondolkozásának magaslatára, abból annyit tudnak, hogy egy hollandi hasonlattal éljek, mint a tehén tud abból, hogy hogyan kell tojást rakni. Irodalmi műveltségről szó sincs és ha legalább az érdeklődésük maradt volna meg, hát megvigasztalódnék. A mai középiskolai tanítás eredményeire talán legjellemzőbb egy kis eset, amelynek véletlenül és akaratlanul is tanúja voltam néhány évvel ezelőtt. A rotterdami nagy Rajna-hídon előttem ment egy diák, hóna alatt nagy csomó könyvvel. Korából látszott, hogy érettségi vizsga körül jár. De járásának derűs jellege mutatta, hogy ezen a vizsgán már túlesett. A híd közepére kiérve a diák megállott, a szíjjal összekötött könyvcsomót kilógatta a folyó felett, azután elengedte a szíjat és arcában a legélénkebb kéj érzetével figyelte, hogy hogyan zuhannak le azok a könyvek és hogyan nyelik el őket a Rajna habjai egyszer s mindenkorra.

Szavaimat rövidre akarom fogni. Az én legmélyebb meggyőződéseim szerint az egyetlen út egy nemzeti megújulás felé csakis mélyre szántó, táglegkű tanügyi reformon át vezethet, amely tanügyi reform nemcsak a tanítás anyagát és mennyiségét, de egész szellemét változtatja meg a legtetejétől a legaljáig, elemitől egészen az egyetemig. Egy ilyen új tanrendszerben a sportnak, mint a test és a testen át a lélek nevelőjének tág tere kell, hogy

nyíljék, amely összhangban áll nemcsak a pedagógia, de az egyszerű emberi ész és természet követelményeivel is. De ily reformot ne tessék tőlünk várni; mi tanárok, tanítók és pedagógusok vagyunk, a mi szellemességünk a reform körül ki fog merülni abban, hogy még néhány tárgyat beszorítunk a tanrendbe. Mi, ha tornáról vagy sportról lesz szó, mindig csak azt fogjuk mondogatni, hogy nekünk a tanítás céljaira az ifjúság minden percére szükségünk van. És ha majd megnyújtjuk a kötelező tanidőt a mainak duplájára vagy tízszeresére, mi akkor is csak azt fogjuk mondani, hogy felfedeztünk még egy tárgyat, mely nincsen a kellő terjedelemben tanítva s amelyből az ifjúság még mindig kevesebbet tud, mint a szaktanár s így időt most sem nélkülözhetünk.

Konkrét javaslatot nem vagyok hivatva tenni, legfeljebb talán arra az intézményre vonatkozólag, amelynek magam is tagja vagyok. Itt az egyetemen az első lépésnek a tanórák drasztikus redukójának kell lennie, amely déli egy óra után megtilt minden előadást és lehetővé teszi, hogy minden diák legalább minden második délutánját a sportnak szentelhesse. Nekünk legalább is itt Szegeden vannak elsőrendű egyetemi sportvezetőink, van sportpályánk, de a diákságot úgy megterheljük, hogy az képtelen azt felhasználni.

Én zárni kívánom szavaimat! **Egy ország jelene az államfő, egy ország jövője a kultuszminiszter kezében van.** S így én nyugodtan gondolok a jövőre. Aki a kultuszminiszter úr írásait, beszédeit és alkotásait tanulmányozta, az nem kételkedhet benne, hogy ő táglelkű, minden alkotásra készen álló feje a magyar nevelésnek és kultúrának, és felismerte azt az óriási perspektívát, amelyet a tanítás reformja hazánknak megnyithat. Ez a reform a kovácsolója kell hogy legyen, a mi leghatalmasabb fegyverünknek, a magyar jellemnek, mely jellem forгатásához egészség kell, mely fegyver legjobb köszörűköve a sport, amely egyetlen útja a mi nemzeti megújulásunknak.

Engedjék meg, hogy határozati javaslatomat csak egészen általános szavakban terjesszem a mélyen tisztelt kongresszus elé:

Mondja ki az Országos Testnevelési Kongresszus, hogy a testnevelés, mint a lélek- és főleg a jellemnevelés leghatásosabb eszköze, foglalja el helyét a szükségnek megfelelő teljes mértékben az iskolai nevelés egész vonalán, még pedig az ifjúságnak újabb megterhelése nélkül, tehát az értelmi nevelésre szánt oktatási és tanulási idő megfelelő csökkentése útján.